

INTRODUCERE

Aceasta este a patra radiografie economică anuală efectuată de Centrul Analitic Independent EXPERT-GRUP. Până în prezent, au fost realizate asemenea radiografii pentru anii 2008, 2009 și 2010. Scopul acestora este de a oferi cititorilor o privire de ansamblu asupra evoluțiilor economice majore care au marcat anul și de a-i ajuta la înțelegerea mai bună a implicațiilor acestora. În actuală ediție intră cinci aspecte esențiale:

- evaluarea riscurilor anticipate în precedenta ediție pentru 2011;
- cele mai revelatorii 5 tendințe economice din anul 2011;
- cele mai importante 5 succese de politică economică în anul 2011;
- cele mai remarcabile 5 gafe de politică economică din anul 2011;
- cele mai pregnante 5 riscuri pentru anul 2012.

Precizăm că aceste topuri reprezintă o viziune de consens a echipei EXPERT-GRUP asupra evoluțiilor economice, dar nu presupun în mod necesar o ierarhizare riguroasă după importanța acestora. Renunțând la ierarhizare sau cuantificare riguroasă, în radiografiile economice anuale noi încercăm să identificăm evenimentele, declarațiile și mega-trendurile care, din punctul nostru de vedere, au fost definitorii pentru anul economic precedent și vor marca viitoarele evoluțiile economice ale țării.

RETROSPECTIVA ANULUI 2011

În precedenta radiografie economică, la capitolul riscuri majore pentru anul 2011 noi am anticipat următoarele:

- **Creșterea economică sclerotică;**
- **Creșterea deficitului bugetului de asigurări sociale de stat;**
- **Incertitudinile legate de crearea Prezidiului Guvernului;**
- **Creșterea prețurilor;**
- **Acutizarea crizei datoriilor suverane în SUA și Europa.**

Analizând datele statistice pentru anul 2011, constatăm că cea mai mare parte din evaluarea noastră a fost corectă.

În această ediție:

- **Cum s-au realizat riscurile anticipate anterior pentru anul 2011?**
- **Top-5 tendințe economice**
- **Top-5 succese de politică economică**
- **Top-5 eșecuri economice**
- **Top-5 riscuri economice pentru 2012**

„*Realitatea Economică*” este o publicație economică lunară ce identifică cele mai importante evoluții economice și politice. Cititorii săi sunt decidenții de politici, directorii executivi ai companiilor locale, străine și ai băncilor comerciale, reprezentanții instituțiilor internaționale, ambasadelor și partidelor politice, jurnaliștii economici.

Acronimele și abrevierile utilizate:

f-a-p – față de anul precedent; f-t-p – față de trimestrul precedent; f-l-p – față de luna precedentă, T4'07 – trimestrul patru 2007; Jan'09 – ianuarie 2009; BNS – Biroul Național de Statistică; ANOFM – Agenția Națională de Ocupare a Forței de Muncă; BNM – Banca Națională a Moldovei; EG – EXPERT-GRUP; MDL – leul moldovenesc (valuta națională); p.p. - puncte procentuale.

EXPERT-GRUP este un centru analitic independent din Moldova, a cărui misiune este de a oferi mediul propice manifestării gândirii libere și netriviale, fapt ce va permite instituției să fie un lider în furnizarea unor analize economice obiective și să promoveze în mod eficient idei și soluții inovatoare pentru problemele economice cu care se confruntă Moldova în procesul transformării economice, dezvoltării societale și integrării europene.

Date de contact:

adresa: MD-2012, Moldova, Chișinău, str. Columna 133, oficiul 1
telefon: 373 -22 -930014
fax: 373 -22 -211599
email: info@expert-grup.org
web: www.expert-grup.org

Creșterea economică în 2011 a fost puternică și cu tendințe de ameliorare structurală, dar consumul a rămas principalul factor al creșterii ...

În timp ce partidele membre ale AIE-2 au pierdut timpul cu controlul și echilibrul reciproc ...

... prețurile au continuat să crească ...

... iar riscurile externe s-au accentuat

Creșterea economică sclerotică. Economia moldovenească a continuat să crească și, după toate aparențele, creșterea economică anuală (puțin peste 6%) va fi înaltă în comparație regională. Exporturile au progresat dinamic (+52%), investițiile au crescut și ele puternic (+11%). Însă, atât exporturile, cât și investițiile au fost în mare măsură antrenate de factori de scurtă durată, în timp ce componenta consum rămâne principalul motor al creșterii (121% din PIB), iar discrepanțele regionale ale creșterii s-au accentuat.

Creșterea deficitului bugetului de asigurări sociale de stat.

Aparent, situația a fost luată sub control, pentru anul 2011 fiind planificate volume mai mici de transferuri de la bugetul de stat pentru acoperirea deficitului BASS. Însă datele disponibile pentru primele 10 luni ale anului 2011 oricum denotă că presiunile persistă. Astfel, deficitul planificat pentru ianuarie-octombrie (circa 300 milioane MDL), a fost depășit (337 milioane), fiind finanțat din împrumut de la bugetul de stat. Totodată, prin majorarea numărului de zile de boală achitate de angajator și salariat, guvernul a continuat să transpună tot mai multă povară pe seama acestora. Care atunci mai este rostul asigurărilor obligatorii?

Incertitudinile legate de crearea Prezidiului Guvernului. Prezidiul a funcționat, după cum am și anticipat, ca un mecanism de control politic reciproc și nu ca unul de coordonare. Crearea acestei structuri chiar a fost atacată la Curtea Constituțională de PLDM, pe motiv că ar bloca activitatea guvernului. Chiar dacă Curtea a decis că crearea Prezidiului este perfect constituțională, aceasta nu face mai puțin pertinent argumentul că Prezidiul este total inefficient din punct de vedere al coordonării politicilor.

Creșterea prețurilor. Intuiam în radiografia precedentă că în 2011, din cauza condițiilor climaterice nefaste și a scumpirii resurselor energetice, creșterea prețurilor ar putea să accelereze. Aceasta și s-a întâmplat, prețurile în ianuarie-noiembrie 2011 crescând cu 7,6%, ieftinirile sezoniere au fost slab pronunțate, în schimb serviciile comunale s-au scumpit cu o rată record (+22%).

Acutizarea crizei datoriilor în Europa și SUA. În Europa criza datoriilor suverane a escaladat într-atât, încât însăși existența proiectului european în forma sa actuală a fost pusă sub semnul întrebării. Accentuarea crizei a dus la dezvoltarea principalei slăbiciuni a uniunii monetare europene (absența uniunii fiscale) și la ciocnirea deschisă a adeptilor unei UE cu competențe mai reduse (Marea Britanie) și a celor care pledează pentru cedarea și mai multor prerogative către UE (Franța, Germania). Și în SUA deficitul bugetar în creștere aproape că a adus țara în pragul unui faliment tehnic. Piețele globale au reacționat virulent la evoluțiile din Europa și America, lucru care sugerează că problema datoriilor rămâne pentru economia globală o bombă care încă nici pe departe nu a fost dezamorsată.

TOP-5 TENDINȚE ECONOMICE ÎN 2011

Creșterea economică de 6,1%. Conform estimărilor EXPERT-GRUP, în 2011 Moldova s-a plasat pe locul 3 în grupul țărilor din Europa Centrală și de Est (după Estonia și Lituania) ca și rată de creștere economică. Din punct de vedere structural, am observat primele contururi ale noului model de creștere economică la care aspiră guvernul – cel bazat pe investiții, inovații și exporturi și mai puțin pe consum. Dar și să nu ne îmbătăm cu apă rece. Cu toate că în 2011 volumul exporturilor a crescut cu 52%, dacă am omite reexporturile din analiză, vom constata că exporturile „curate” au crescut cu numai 23%. Această pondere înaltă a reexporturilor invită la o reevaluare a politicilor comerciale, care ar trebui să susțină dezvoltarea ofertei interne și sporirea gradului de ocupare a populației. Riscurile interne și externe rămân puternice, iar restanțele mari la capitolul reforme creează bariere rigide care împiedică economia să funcționeze la potențial.

Inflația anuală care va depăși 8,0%. Înregistrând în 2011 una din cele mai puternice rate de creștere economică din Europa, Moldova probabil va deține și mai puțin onorabilul record pentru inflație. Conform datelor disponibile, în octombrie Indicele Prețurilor de Consum anual în Moldova era de 8,9%, departe de vecinii imediați (România - 3,5%, Ucraina -5,5%) și aproape de 3 ori peste media de 3% pentru grupul țărilor din Europa Centrală și de Est. Această dinamică a prețurilor a fost determinată atât de factori conjuncturali (ajustarea administrativă a tarifelor pentru serviciile publice, reducerea ofertei de produse agricole în urma secetei), cât și de factori instituționali, în special fiind vorba de ineficiența politicii de promovare a concurenței și anihilare a înțelegerilor de cartel pe piață.

Scăderea ratei dobânzii la credite la aproape 14%. În octombrie 2011 rata medie a dobânzii pentru creditele bancare în lei moldovenești a atins un minim istoric, 14,03% (după care în noiembrie a crescut la 14,57%). Ieftinirea creditului a dus la creșterea valorii noilor credite acordate și la îmbunătățirea indicatorilor de stabilitate și rentabilitate a sistemului bancar. Totuși, după criza din 2009 bilanțurile câtorva bănci comerciale rămân încărcate cu active dubioase, una din aceste bănci fiind luată în noiembrie 2011 sub administrarea directă a BNM.

Scăderea deficitului bugetar. Politica actualului guvern este de a restrânge prezența sa în economie - politică reflectată și de scăderea anticipată a ponderii cheltuielilor bugetare în PIB la 38,4% pentru 2011, față de 40,8% în 2010 și 45,3% în 2009 - și de a reduce deficitul bugetar. Pentru anul 2011 noi așteptăm un deficit sub cel estimat de Guvern (-1,9% din PIB, față de -2,5% în 2010 și -6,8% în 2009). Din perspectiva acestor indicatori și ținând cont de excesele financiare ale multor țări europene, s-ar părea că Moldova vrea să devină un exemplu de disciplină macro-financiară. Totuși, este important de înțeles că acest obiectiv nu trebuie să compromită finanțarea bugetară a proiectelor de infrastructură, vital necesare pentru valorificarea pe termen lung a potențialului economic pe care-l are țara.

Creșterea economică puternică în 2011

...

... a fost însoțită de o inflație mare

... ceea ce nu a împiedicat băncile să extindă creditul ...

... iar guvernul, să promoveze politica unui deficit bugetar redus.

Dar succesele la nivel macroeconomic au fost otrăvite de scandalurile corporative cu impact economic, social și politic major

Infrafracțiunile și scandalurile corporative de proporții. Anul 2011 a fost marcat de o serie de evenimente notabile: raidurile corporative concertate asupra a 4 bănci comerciale („Moldova-Agroindbank”, „Banca de Economii”, „Victoriabank” și „Universalbank”, stabilitatea ultimei fiind compromisă grav) și asupra companiei de asigurări „Asito”, scandalul cu compania ucraineană „Energoalians” care pretindea 60 milioane USD de la întreprinderea de stat „Moldelectrica”, conspirația realizată în interiorul companiei „Chișinău-Gaz” rezultată într-o fraudă de 24 milioane MDL, stabilirea arbitrară a salariilor și primelor pentru managementul întreprinderilor publice și agențiilor regulatorii, demiterea scandaloasă a managementului combinatului „Franzeluța”, demersul juridic al companiei „Le Bridge International” contra Moldovei și multe altele, trecute neobservate de mass-media. Toate acestea au evidențiat 3 elemente caracteristice ale modelului politico-economic moldovenesc: 1) interpenetrarea strânsă a politicului cu economia; 2) întreprinderile de stat în calitate de fiefuri pentru recuperarea „investițiilor” făcute de finanțatorii partidelor politice; și 3) rolul definitoriu pe care-l au exponenții corupți ai sistemului de justiție în menținerea „sistemului”.

TOP-5 SUCESE DE POLITICĂ ECONOMICĂ ÎN 2011

Guvernul a reușit să convingă UE să lanseze negocierile asupra ZLSAC

Lansarea la 12 decembrie a negocierilor privind instituirea unei Zone de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător între Republica Moldova și Uniunea Europeană. Decizia UE de a lansa negocierile cu Moldova (chiar dacă țara nu este, din punctul nostru de vedere, sută la sută pregătită, din cauza unor constrângeri critice) denotă că în 2011 Moldova a depășit Ucraina în tot ceea ce ține de apropierea sa de Uniunea Europeană. ZLSAC va avea o importanță crucială pentru viitorul Moldovei și care se va materializa pe două planuri: 1) înseși negocierile vor solicita mobilizarea maximală a resurselor umane și vor consolida capacitățile decizionale interne și 2) implementarea reformelor cerute de UE vor servi la integrarea economică a Moldovei cu UE, integrare care va depăși sfera comercială propriu-zisă. Totuși, nu ne așteptăm ca ZLSAC să intre în vigoare mai devreme de 2015.

Curtea de Conturi a devenit mult mai vizibilă

Intensificarea activității Curții de Conturi. Deși Parlamentul a întârziat în formarea organelor de conducere, Curtea de Conturi a demonstrat în 2011 o prestație mai bună decât cea cu care eram deprinși. Rapoartele de audit au scos în evidență rezervele enorme pe care le are Moldova în valorificarea judicioasă a resurselor și patrimoniului public, iar dezbaterile din ședințele în plen ale Curții au încetat să mai fie formale. Totuși, este important ca activizarea Curții să fie reflectată și de un interes mai mare al Parlamentului față de rezultatele activității Curții și înlăturarea deficiențelor sistematice identificate. Sperăm că și pe viitor Curtea va fi în stare să păstreze și independența sa politică în definirea și implementarea planurilor sale de audit.

Moldova urcă 18 trepte în ratingul Doing Business 2012. Grație acestei îmbunătățiri, Moldova a intrat în grupul celor 10 economii ale lumii care au reușit să înregistreze progrese în trei sau mai multe domenii de afaceri incluse în clasament. În particular, Moldova: a facilitat procesul de inițiere a unei afaceri, a îmbunătățit actele normative cu privire la insolabilitate, a facilitat procedura de executare a contractelor și nu în ultimul rând, Moldova a îmbunătățit sistemul informațional cu privire la credite prin crearea primului Birou al Istoriilor de Credite, despre necesitatea căruia se vorbea încă din 2001.

Adoptarea deciziei de privatizare a patrimoniului public. În 2011 a fost adoptată decizia politică de a iniția privatizarea în anul 2012 a unor asemenea companii ca „Moldtelecom”, „Tutun CTC”, „Viorica Cosmetic”, „Banca de Economii” și altele. Pe lângă resursele bugetare suplimentare pe care ar putea să le aducă privatizarea, mai important[este îmbunătățirea așteptată a indicatorilor de activitate financiar-economică. Totuși, dacă criza politică nu va fi soluționată, nu este garantat că vor exista oferte atractive pentru achiziționarea acestor companii. În anul 2011 Guvernul a reușit să încaseze prin privatizări mai puțin de 1/3 din mijloacele planificate inițial.

Adoptarea deciziei de aplicare a metodelor indirecte de evaluare a veniturilor și proprietarilor. Aplicarea eficientă a acestor metode va permite realizarea principiului de echitate fiscală și socială și va extinde semnificativ anvelopa de resurse publice care vor putea fi utilizate pentru finanțarea politicilor de dezvoltare. Chiar dacă efectul acestor metode le vom putea vedea abia în 2013, această decizie este extraordinar de importantă. De fapt, efecte timpurii ale acestei decizii le-am putea vedea urmărind dezbaterile politice de proporții pe care aceasta le-a declanșat între diferiți exponenți ai partidelor aflate la guvernare.

TOP-5 GAFE ȘI EȘECURI DE POLITICĂ ECONOMICĂ ÎN 2011

Inițiativa de tăiere a salariilor administratorilor întreprinderilor publice: populism în formă pură. În ianuarie-februarie 2011 pe ecranele tuturor televiziunilor moldovenești a derulat „saga salariilor”, din care publicul a aflat despre salariile mari ale conducătorilor unor întreprinderi de stat și agenții regulatorii. Sesizând nemulțumirea maselor, guvernul a dat imediat indicații să se facă ordine. Au urmat o serie de propuneri de limitare și tăiere drastică a salariilor. Urmând această pistă populistă, guvernul de fapt s-a eschivat de la rezolvarea problemei reale și care constă în faptul că guvernul demult a pierdut controlul asupra multor întreprinderi publice, unii din directorii transformându-se între timp în mici „baroni industriali” cărora nu le pasă de eficiența întreprinderilor și delapidază activele. Dar reducerea salariilor directorilor nu are cum să amelioreze performanțele întreprinderilor. Din contra, aceștia vor avea și mai multe incitații de delapidare a activelor. Înlocuirea directorilor combinată cu restructurarea industrială și managerială sau privatizarea – iată care

Moldova a intrat în categoria liderilor de reformă a cadrului regulator al afacerilor ...

... și a adoptat decizii dificile, cum ar fi continuarea „marii privatizări” ...

... și scoaterea din umbră a veniturilor și proprietăților netaxate

Anul 2011 a început cu adoptarea unei decizii 100% populiste – tăierea salariilor directorilor de întreprinderi publice

sunt soluțiile corecte la problema ineficienței întreprinderilor de stat și nu banala optimizare a salariilor.

Deja vu: bugetul de stat din nou victimă a discordiilor politice

Încălcarea disciplinei financiar-bugetare la nivel înalt. Politica bugetar-fiscală și legile bugetare (bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și bugetul fondurilor de asigurări medicale obligatorii) au devenit victime ale negocierilor politice. În anul 2011 de două ori am constatat această situație: cu ocazia adoptării în luna aprilie (adică, mult întârziate) a politicii bugetar-fiscale și a legilor bugetare pentru anul 2011 și cu ocazia adoptării abia la 27 decembrie (din nou, mult întârziate) și a pachetului bugetar pentru 2012. Prima oară - din întâmplare? A doua - din greșeală? Dacă va fi și a treia, aceasta deja va demonstra – după cum spune celebrul proverb american - prostie...

Reforma justiției – victima politicii? ...

Eșecul de reformă a justiției. În pofida promisiunilor făcute încă de AIE-1, în 2011 Moldova nu a înregistrat practic nici un progres palpabil în reforma justiției. Iar unele reforme realizate anterior, cum ar fi privatizarea serviciului de executare judecătorească, au generat efecte perverse, cum ar fi și facilitarea executării fulgerătoare a unor decizii judecătorești dubioase. În AIE-2 s-au ciocnit exploziv două opinii total diferite vizavi de prioritățile de reformă a sistemului și situația a ajuns în blocaj. Lichidarea instanțelor economice nu a făcut decât să lichideze unul din multiplele focare de corupție, dar fără efecte sistemice. În mai 2011 UE a fost nevoită să amenințe cu retractarea promisiunii de alocare a 50 milioane euro pentru finanțarea reformei dacă Moldova nu elaborează Strategia Națională de Reformă a Justiției. Strategia a fost elaborată, dar multe semne de întrebare încă planează asupra priorităților și secvențelor de implementare.

sau ... viceversa?

Lipsa de suport politic real pentru consolidarea cadrului instituțional și legislativ de protecție a concurenței. În lipsa acestui suport, nu ar trebui să mire pe nimeni eșecul Agenției Naționale pentru Protecția Concurenței de a demonstra existența unei înțelegeri de cartel pe piața produselor petroliere sau eșecul guvernării în ansamblu de a elabora și aproba legislația cu privire la concurență și ajutorul de stat.

Mai simplu de interzis exportul decât de făcut rezerve de stat ...

Decizia de a interzice exportul de grâu. La începutul lunii februarie, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare a propus, iar Guvernul a aprobat o decizie de a interzice temporar exportul de grâu, pentru a preveni, ceea ce au numit oficialii guvernamentali, o „criză a pâinii”. Această decizie voluntaristă a demonstrat o dată în plus că instinctele intervenționiste sunt comune guvernelor moldovenești indiferent de coloratura lor politică. O eventuală criză a pâinii trebuie prevenită de către guvern achiziționând deficitul de grâu și făină la prețurile de piață și nu prin metode dirijiste care aruncă responsabilitatea și costurile de pe umerii guvernului pe cei ai operatorilor privați. Această decizie a fost vehement criticată și de exportatori, și de FMI, fiind anulată la câteva luni de la adoptare.

TOP-5 RISCURI ECONOMICE PENTRU 2012

O creștere economică minoră sau chiar o recesiune. Perspectivile economice globale rămân incerte pentru anul 2012, mai ales în zona euro, unde nu este exclusă chiar o recesiune economică. Aceasta ar putea să cauzeze înrăutățirea situației pe piața muncii din Moldova și să reducă cererea de consum – principalul motor de creștere economică a țării. Rezolvarea problemei datoriilor publice în UE va cere mult timp, ceea ce va avea ramificații economice și geopolitice și pentru Moldova. Resursele Uniunii Europene vor ținti în mod prioritar rezolvarea problemelor sale interne. Implicațiile majore pentru Moldova: 1) „povestea de succes” va trebui umplută de mai mult conținut; și 2) țara va trebui să pună la punct politici de dezvoltare bazate pe anticiparea unui flux mai mic de resurse externe, pe generarea unor venituri interne mai mari și pe valorificarea mai eficientă a acestora.

Intensificarea infracțiunilor economice. În anul 2011, câteva scandaluri și raiduri corporative de proporții, au testat capacitatea instituțiilor moldovenești de a asigura protecția drepturilor de proprietate. Testul a fost picat de majoritatea absolută a acestora, inclusiv de judecătoria și de organele de administrare a justiției. Indicatorii de infracționalitate și criminalitate economică au crescut cu aproape o treime în anul 2011 și există toate premisele ca această dinamică să continue și în 2012. La infracțiunile și crimele tradiționale, săvârșite de grupările criminale „clasice” se vor adăuga și cele ghidate de „gulerașe albe”.

Reducerea volumului de resurse externe pentru finanțarea investițiilor publice. În 2011 am constatat o valorificare foarte ineficientă a investițiilor publice de capital, o bună parte din acestea fiind finanțate din surse externe. Dacă în ianuarie 2011 se planificau reabilitarea a circa 200 km de drumuri naționale, până la urmă au fost reabilitați numai vreo 20 km. Și aceasta în condițiile în care partenerii externi au avut oferte de finanțare foarte generoase. Cu asemenea indicatori de „succes”, ar trebui să ne mai plângem de faptul că nu avem bani pentru reparația drumurilor? S-ar putea ca într-adevăr să nu-i mai avem, mai ales în perspectiva unei agravări a crizei financiare în UE.

Înrăutățirea relațiilor cu partenerii din CSI. În 2011 chiar și Belarus, un partener comercial „de nădejde” al Republicii Moldova, a încercat, la insistența Federației Ruse, interzicerea importului de băuturi alcoolice din Moldova. În 2011 Dacă Ucraina va fi sedusă / șantajată de Federația Rusă și va accepta participarea la proiectele integraționiste ruse (gen, Uniunea Euroasiatică), atunci și planurile de aspirare a Moldovei în aceleași proiecte se vor intensifica considerabil.

„Fortărea” unei remanieri guvernamentale. O schimbare a guvernului pe cale „nenaturală” (adică, nu în urma unor alegeri parlamentare) ar putea să contribuie la schimbări esențiale de politică economică și la amplificarea celorlalte riscuri evidențiate mai sus.

O creștere economică foarte mică sau chiar o recesiune este principalul risc pentru 2012...

... care ar putea fi accentuat de acțiunile „băieților șmecheri”

Dacă nu putem valorifica resursele, am putea rămâne fără ele ...

Din Est ar putea bate vânturi reci ...

... care ar putea să servească la o eventuală schimbare de guvern

***Chiar dacă compromise de retorica
deșartă a politicienilor, reformele
instituționale rămân prioritatea majoră
pentru 2012***

CONCLUZII

În anul 2011 am observat cum preținsele „reforme” au servit ca scuză pentru interminabilele dispute și blocaje politice. În pofida retoricii, progresele reale ale țării în 2011 au fost destul de modeste anume la capitolul reformelor-cheie. Politicienii au pierdut o bună parte din timp și eforturi cu reglările de conturi politice și nu cu dezbaterile de politici. De fapt, politicile de dezvoltare propriu-zise aproape că nici nu au fost în atenția politicienilor. Aceștia trebuie să înțeleagă că pentru a minimiza impactul riscurilor care planează asupra țării, este important de ținut reformele cu adevărat prioritare pentru a descătușa potențialul economic al țării. Aceste reforme sunt următoarele: reforma justiției, descentralizarea, reforma subvențiilor agricole, consolidarea controlului asupra finanțelor publice, reforma administrației publice centrale, reforma finanțării partidelor politice și reforma politicii de administrare a proprietății și întreprinderilor de stat.